De laatste reis van Tomas Klaases Veldman

Momenteel is er een grote belangstelling voor de 19e eeuw. Toch zweerde men in deze 'ijzeren eeuw' in Dordt bij houten zeilschepen. Die zeilvaart was een keihard metier waar de kans om de pensioengerechtigde leeftijd te halen niet erg groot was, getuige dit verhaal van kapitein Veldman.

Gezinsleven

Het zal met lood in de schoenen zijn geweest als reder Gerrit van Hoogstraten op zaterdag 18 februari 1860 in Dordrecht naar het huis aan de Nieuwe Haven 49 loopt. Hij heeft net bericht gekregen dat zijn kapitein Tomas Klaases Veldman van de bark *Ægidia & Pauline* op Celebes is overleden. Hij moet de vrouw des huizes, Lisette Magdalena Schmidt, meedelen dat zij zonder het te weten al bijna drie maanden weduwe is. Naast zijn vrouw had Tomas twee getrouwde dochters en nog acht minderjarige kinderen waarvan de oudste 23 en de jongste 7 jaar oud was.
Op 21 februari verschijnt er een overlijdensbericht in de Dordrechtsche Courant.

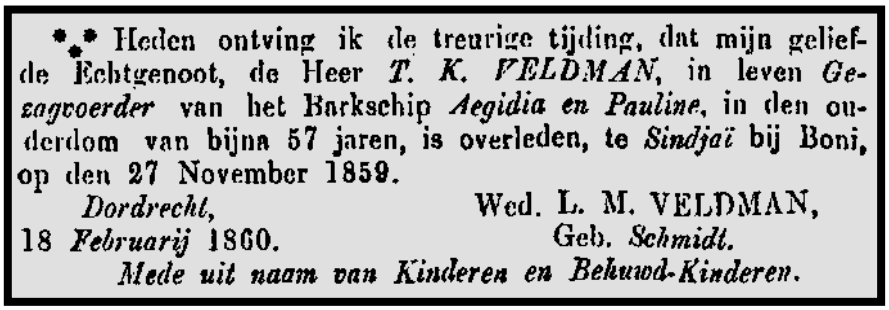
*** Heden ontving ik de treurige tijding, dat mijn geliefde Echtgenoot, de Heer *T. K. VELDMAN*, in leven *Gezagvoerder* van het Barkschip *Aegidia en Pauline*, in den ouderdom van bijna 57 jaren, is overleden, te *Sindjaï* bij Boni, op den 27 November 1859.

Dordrecht, 18 *Februarij* 1860.

Wed. L. M. VELDMAN, Geb. *Schmidt.*

Mede uit naam van Kinderen en Behuwd-Kinderen.

Dordrechtsche Courant 21 februari 1860.

Tomas Klaases Veldman werd op 20 mei 1803 in Oldeboorn in Friesland geboren en een maand later aldaar gedoopt. Zijn vader Klaas Baukes was schipper en zou in 1825 verdrinken in de Hop van Hoorn (Zuiderzee); zijn moeder was Antje Tomas. In 1811 had grootvader Bauke Hotses de achternaam Veldman aangenomen. Hij was een geletterde boer die met zwier het document ondertekende dat zijn nieuwe naam vastlegde en daarmee die van zijn zonen (Klaas Baukes was toen 36 jaar) en dochters. Tomas groeide op met het wijde water en begon als koksmaatje op het schip van zijn vader. Hij werkte zich in de loop der jaren op tot stuurman en uiteindelijk werd hij kapitein. Als stuurman kwam hij in dienst van Dordtse reders. Die werkten graag met Friese zeelieden daar die als zeer kundig en betrouwbaar golden. Veldman trad in dienst van de rederij Jacob Buys 't Hooft en werd in 1838 kapitein op de brik *Dankbaarheid* (waarop hij voorheen eerste stuurman was geweest). Later bracht Buys 't Hooft samen met F.C. Déking Dura achtereenvolgens de barken *Ceram* (1842), *Jeanette & Cornelia* (1848) en *Ægidia & Pauline* (1856) in de vaart en telkens werd Veldman kapitein op de eerste reis van deze schepen. De *Ceram* verongelukte tijdens de derde reis in 1846 op weg naar Batavia in Straat Sunda, tussen Sumatra en Java, maar iedereen werd gered.

Scheepstijdingen.

Batavia, 13 November. In den nacht van den 5den dezer, is het nederlandsch schip *Ceram*, gezagvoerder Veltman, op de noordkust van het Prinsen-eiland gestrand.

Het schip was inmiddels in reddeloozen staat geraakt, zoo dat het door den gezagvoerder en de equipage, te zamen 44 koppen, is verlaten. Deze zijn door Zs. Mr. schoener *Sylph* ontmoet en aan boord opgenomen, terwijl zij in de booten van de *Ceram*, Anjer poogden te bereiken. Het schip zal waarschijnlijk totaal weg zijn.

Nieuwe Rotterdamsche Courant 26 januari 1847.

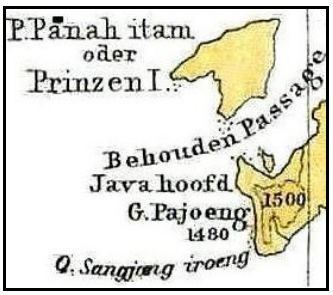

Tomas Klaases Veldman was lid van het Rotterdamse zeemanscollege Tot Nut der Zeevaart en had daar vlagnummer 210. Toen hij in 1838 lid van het college in Dordrecht werd, kreeg hij daar vlag 46. Op een van zijn reizen maakte Tomas in het voorstadje St. Pauli van Hamburg kennis met Lisette Magdalena Schmidt, geboren op 30 maart 1810 in Ütersen, een dorpje iets ten noorden van Hamburg.

De kennismaking bleef niet zonder gevolgen want *Im Jahre Ein Tausend acht hundert vier und dreizig (1834) den Sechszehnten (16) März liess Lisette Magdalena Elbers oder Elvers von St. Pauli ihre den dreizigsten (30) November des vorigen Jahres geboren unehelichte Tochter Elise Constantine Wilhelmine taufen.*
Lisette verhuisde naar Rotterdam om daar op 16 juli 1834 met Tomas te trouwen. In de huwelijkse bijlagen wordt de verwarring over haar achternaam opgelost. Zij bleek *een onechte dochter van Margaretha Schmidt (wiens wettige vader was den huurling Luder Schmidt te Nordende) waarvan zij* [als] *moeder een schipper met naame Jochim Elvers uit Flurshorn, als vader heeft aangegeven*.
In 1835 werd hun tweede dochter Anna Margaretha Ludemina in St. Pauli geboren en gedoopt.

Uitzicht op de Elbe en St. Pauli rond 1830.

Het derde kind van het echtpaar werd in 1837 in Rotterdam geboren en aangegeven. Een jaar later verhuisde het gezin naar Dordrecht. Daar zouden nog zeven kinderen het levenslicht aanschouwen. In 1844 kocht Veldman voor *f* 2000 het huis aan de Nieuwe Haven, getekend A 425 (nu 49).

Naar Oost-Indië
Op 3 mei 1856 werd op de werf Merwede van C. Gips en Zonen na vier jaar de op avontuur gebouwde gekoperde bark *Ægidia & Pauline* te watergelaten. Ruim twee maanden later was ze gereed voor haar eerste reis naar Batavia onder gezagvoering van kapitein Veldman.
Het was begin november 1858 toen kapitein Veldman weer eens afscheid nam van zijn vrouw en kinderen voor zijn vierde reis naar Batavia met de *Ægidia & Pauline*. Zijn twee getrouwde dochters en hun echtgenoten vulden het gezelschap aan. Bovendien had zijn oudste dochter Elise al het leven geschonken aan twee zoontjes. Grootvader Tomas was natuurlijk extra trots op de jongste van de twee die naar hem was vernoemd, Tomas Nicolaas. De andere dochter, Anna, nam hoogzwanger afscheid van haar vader.

Te Rotterdam
Ligt in Lading
NAAR
BATAVIA,
SAMARANG en
SOERABAIJA,
voor PASSAGIERS en
GOEDEREN,
het extra Snelzeilend Gekoperd Nederlandsch
Campagne Barkschip
AEGIDIA & PAULINE,
Kapt. T. K. VELDMAN,
hebbende zeer ruime en gemakkelijke Inrigtingen
voor Passagiers en voerende eenen geëxamineerden
Scheepsdoctor. (10373)
Adres bij de Cargadoors *P. A. VAN ES & Co.*,
te *Rotterdam* en *D. SCHOTMAN Dz.*, te *Dordrecht*.
Nieuwe Rotterdamsche Courant 9 oktober 1858.

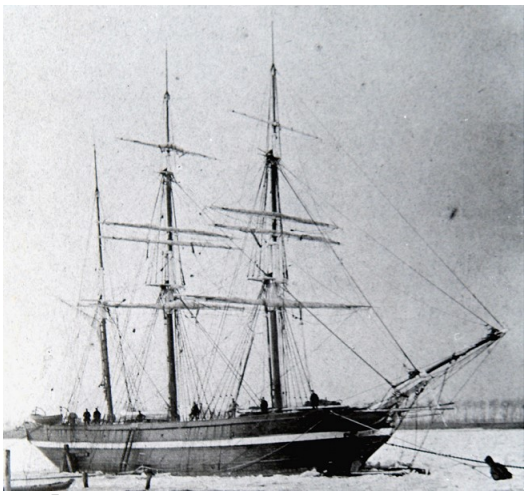
De Ægidia & Pauline in het ijs voor Dordrecht.

Op deze reis voeren ook passagiers mee: *de heeren Stelbach en fam.; de Gaaij Fortman en fam.; mej. Verschoor, van Bergum, Kloesman en 1 Jav. Vr*[ouw]*, bediende*. Mocht een van de passagiers ziek worden, dan was er een *geëxamineerden Scheepsdoctor* aan boord. Het schip was *tevens van eene goede badkamer voorzien*. Ditmaal werd geen melding gemaakt van een melkgevende koe, maar we kunnen niet uitsluiten dat ook die de reis meemaakte. Vanuit Rotterdam kwam het barkschip op 9 november in Hellevoet aan en werd vandaar *gesleept binnendoor per stoomboot* naar Brouwershaven waar ze vier dagen later arriveerde. Vermoedelijk werd daar de laatste vracht ingenomen die met kleinere schepen was aangevoerd.
Maandag 22 november was het een grijze, mistige herfstdag maar de oostzuidoosten wind was gunstig. Veldman besloot te vertrekken. Zonder problemen of grote wederwaardigheden zeilde de *Ægidia & Pauline* door de Straat van Dover het Engelse Kanaal in. Eenmaal op de Atlantische Oceaan werd ze op 24 december 1858 gepraaid. Ze zeilde toen dicht bij de evenaar op 1° NB en 27° WL: *alles wel aan boord*.
Op 4 maart 1859 arriveerde de *Ægidia & Pauline* in Batavia. Lang bleef ze er niet liggen want op 16 maart verscheen in de Java-Bode een advertentie waar passage naar Samarang en Soerabaja werd aangeboden. Het vertrek werd vastgesteld op *de volgende week*. In april meldde de Java-Bode dat Veldman de 5e april was aangekomen in Samarang, vracht had gelost en nu *in lading* lag.

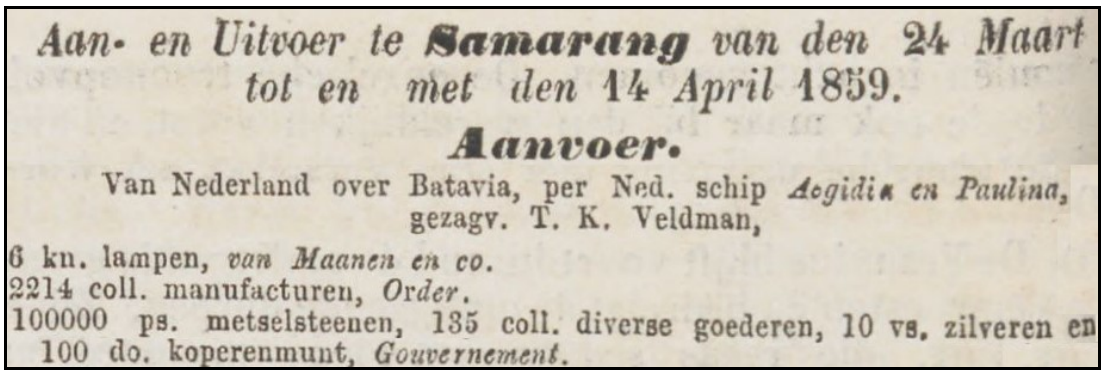
Aan- en Uitvoer te **Samarang** van den 24 Maart tot en met den 14 April 1859.

Aanvoer.

Van Nederland over Batavia, per Ned. schip *Aegidia en Paulina*, gezagv. T. K. Veldman,

6 kn. lampen, *van Maanen en co.*
2214 coll. manufacturen, *Order*.
100000 ps. metselsteenen, 135 coll. diverse goederen, 10 vs. zilveren en 100 do. koperenmunt, *Gouvernement*.

Java-Bode 23 april 1859.

Precies een maand later vielen de ankers op de rede van Soerabaja. In de krant lezen we dat de bark *disponibel* is tezamen met een hele trits andere schepen: *de vrachten* [vrachtprijzen] *zijn laag*. Het lange wachten begon. Dagen gingen voorbij, weken verstreken, maanden regen zich aaneen. Eindelijk kwam er goed bericht want er moesten manschappen van het K.N.-I.L. vervoerd worden. Op 16 oktober 1859 werden de trossen losgegooid en verliet de *Ægidia & Pauline* de baai van Soerabaja met bestemming Samarang. Daar embarkeerde het 4e bataljon infanterie voor een expeditie naar Zuid-Celebes voor de tweede Bonische expeditie.

De Bonische expedities

In 1859 stonden de kranten bol van het nieuws over de expedities naar Boni. Het probleem was dat de koningin van Boni andere volkeren opzette tegen het gouvernement en alle handelsprauwen opdracht had gegeven om de Nederlandse vlag omgekeerd te voeren. Niets doen was geen optie want dat zou worden uitgelegd als een teken van zwakte. In februari landden de eerste troepen, maar in Boni bleek de stad door iedereen – inclusief de koningin – te zijn verlaten. Al gauw werden de troepen getroffen door ziekten. Toen de cholera toesloeg, werd besloten om een klein contingent achter te laten en de rest naar Batavia terug te halen. De expeditie werd met 528 doden afgesloten en gold als volkomen mislukt.

Bij de tweede onderneming tegen Boni werd de misslag vermeden, dien men bij de eerste onderneming had begaan, met het gezag te verdeelen en den krijgsbevelhebber eenigszins afhankelijk te maken van de inzichten van den vertegenwoordiger van het burgerlijke gezag; nu werd het oppergezag, ook in staatkundige aangelegenheden, geheel en al gesteld in handen van den generaal Van Swieten.[1]
Met nog zestien andere schepen voer de *Ægidia & Pauline* de Baai van Boni binnen. Van Swieten stelde in korte tijd orde op zaken en onttroonde de obstinate koningin van Boni. Haar gebied werd toegevoegd aan de Nederlandse bezittingen en Boni werd een leenstaat.
Maar dat laatste maakte Thomas Klaases Veldman niet meer mee. Op de rede van Sindjaï werd hij ziek en overleed. Vanwege het warme klimaat werd hij de volgende dag al met gepaste eer begraven op het kerkhof van Sindjaï. Het overlijden werd in het scheepsjournaal opgetekend door Carel Johannes Itz, eerste stuurman op de *Ægidia & Pauline*. Itz nam het gezagvoerderschap over. Hij toucheerde nog een beloning van *f* 500 door als eerste met de repatriërende troepen vanuit Boni in Batavia aan te komen. In een schrijven aan de gemeente Dordrecht bevestigde Itz dat Tomas Klaases Veldman tijdens de Tweede Bonische Expeditie op 27 november 1859 ‘s middags om half vier op de rede van Sindjaï was overleden. De overlijdensakte is gedateerd 30 juli 1860.

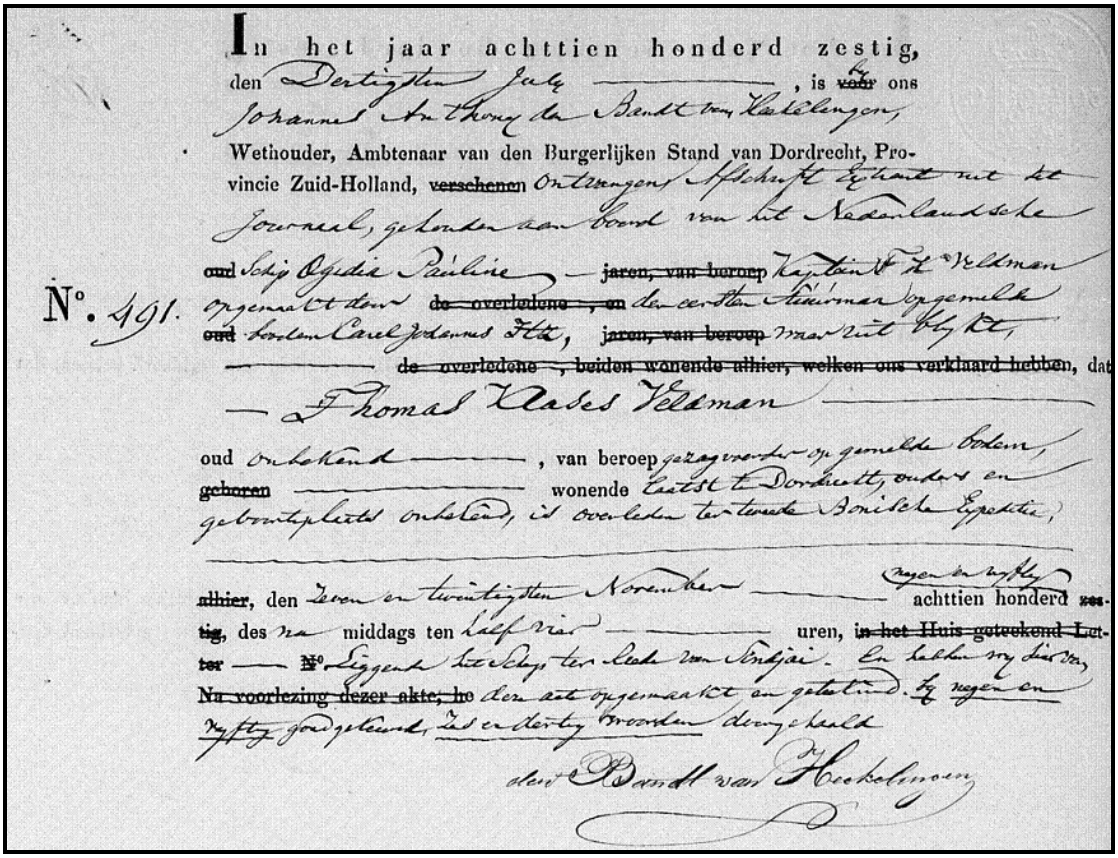
In het jaar achttien honderd zestig,
den Dertigsten July, is ~~voor~~ ons
Johannes Anthony de Bendt van Hackelingen,
Wethouder, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand van Dordrecht, Provincie Zuid-Holland, ~~verschenen~~ Ontvangens Afschrift Extract uit het
Journaal, gehouden aan boord van het Nederlandsche
~~oud~~ Schip Ægidia Pauline ~~jaren, van beroep~~ Kapitein H. K. Veldman
N°. 491. opgemaakt door ~~de overledene, en~~ den eersten Stuurman opgemelde
~~oud~~ Heden Carel Johannes Itz, ~~jaren, van beroep~~ waar uit blijkt,
~~de overledene, beiden wonende alhier, welken ons verklaard hebben~~, dat
Thomas Klaases Veldman
oud onbekend, van beroep gezagvoerder op gemelde bodem,
~~geboren~~ wonende laatst te Dordrecht, ouders en
geboorteplaats onbekend, is overleden ter tweede Bonische Expeditie,
~~alhier~~, den Zeven en twintigsten November negen en zestig achttien honderd ~~zes-tig~~, des na middags ten half vier uren, ~~in het Huis geteekend Let-ter~~ ~~N°~~ liggende te Schip ter reede van Sindjaï. En hebben wij hiervan
~~Na voorlezing dezer akte, ho~~ den aet opgemaakt en getekend. Ik negen en
zestig goedgekeurd, ~~Ad~~ en dertig woorden doorgehaald
den Bendt van Hackelingen

De achterblijvers
Na het bezoek van reder Van Hoogstraten aan de vrouw van Tomas, kwam notaris Huibert Schuijten op 14 mei 1860 de nalatenschap beschrijven. In die beschrijving komen ook objecten voor die Tomas van zijn reizen had meegenomen, zoals: *een Oost-Indiesche bezem en mat, een Oostersche pijp en elf zeeschelpen*. Maar het pièce de resistance stond in de voorkamer, *een oliefantstand*.[2]
Nog datzelfde jaar verkocht de weduwe het pand en huurde het huis aan de Nieuwe Haven 39, waar ze tot haar dood op 15 oktober 1894 bleef wonen.
Hoe verging het hun tien kinderen? Vaak zien we dat wanneer vroeger de vader en kostwinner wegviel, de kinderen in de algehele malaise deelden. Echter niet in dit gezin.

---

[1] Knoop, W.J. (1873), ‘Boni (1859-1860)’ in: *De Gids* jaargang 37. Amsterdam: Van Kampen en zoon 1873, p. 355.
[2] Angenetha Balm-Kok, *De patentoliefabriek aan de Nieuwe Haven*, Werkgroep Het Nieuwe Werck 2007.

1. *Elise Constantine Wilhelmine*, geboren in 1833 te St. Pauli, bij Hamburg, overleden in 1912 te Dordrecht op 78-jarige leeftijd. Gehuwd op 15-06-1853 te Dordrecht met *Dirk Schotman*, zeilmakersbaas, geboren in 1828 te Dordrecht, daar overleden in 1865, zoon van Adrianus Schotman en Jacoba Pot**.**
2. *Anna Margaretha Ludemina*, geboren in 1835 te St. Pauli bij Hamburg, overleden in 1876 te Amsterdam op 41-jarige leeftijd. Gehuwd op 04-06-1857 te Dordrecht en gescheiden in 1865 te Amsterdam van *Willem Petrus van Wageningen*, surnumerair (jeugdig ambtenaar) bij het postkantoor te Rotterdam, bediende, winkelier te Amsterdam, beambte van het Panorama en commies der posterijen aldaar, geboren in 1835 te Dordrecht, overleden in 1911 te Amsterdam, zoon van Ottho Johannes van Wageningen, makelaar, en Sara Jacoba Petronella Noëls.
Na de scheiding kregen ze nog drie dochters. De oudste zoon, en naamgenoot van zijn vader, noemde zich Noëls van Wageningen. Hij werd rond 1900 bekend als een groot zwendelaar.[3]
3. *Clasina Magdalena Antonia*, geboren in 1837 te Rotterdam, overleden in 1927 te Dordrecht op 89-jarige leeftijd. Gehuwd op 10-10-1860 te Dordrecht met *Levinus Franciscus de Groot*, timmerman, geboren in 1834 te Dordrecht, daar overleden in 1868, zoon van Adrianus Levinuszoon de Groot, timmerman, en Christina Henderika van Eeden.
4. *Klaas Bouke*, stuurman ter koopvaardij (derde stuurman op de *Euterpe*), geboren in 1840 te Dordrecht, vermoedelijk tijdens een van zijn reizen overleden.
5. *Lisette Magdalena*, geboren in 1843 te Dordrecht, overleden in 1919 te Rotterdam op 76-jarige leeftijd. Gehuwd op 31-08-1864 te Dordrecht met *Carel Johannes Itz***,** kapitein ter koopvaardij, geboren in 1833 te Dordrecht, overleden in 1875 *in de Koninklijke Infirmerie te Glasgow om 10 uur en 30 minuten 's avonds aan een borstaandoening*, zoon van George Nicolaas Itz, gemeentearchitect te Dordrecht, en Alida van Heijenoort.
Itz was eerste stuurman tijdens de reis van de *Ægidia & Pauline* naar Sindjaï op Celebes onder kapitein Tomas Klaases Veldman. Na diens overlijden nam hij het gezagvoerderschap over.
6. *Ike Johanna*, geboren in 1844 te Dordrecht, daar overleden in 1921 op 77-jarige leeftijd.
7. *Margaretha Conradina*, geboren in 1846 te Dordrecht, daar overleden in 1910 op 63-jarige leeftijd. Gehuwd op 23-02-1870 te Dordrecht met *Bartholomeus van Geluk*, deurwaarder Arrondissements Regtbank, geboren in 1846 te Dordrecht, daar overleden in 1885, zoon van Bartholomeus van Geluk, deurwaarder Arrondissements Regtbank, cipier van het huis van arrest, en Cornelia Johanna van Sprang.
8. *Albert Bouke*, ambtenaar, geboren in 1848 te Dordrecht, daar overleden in 1930 op 81-jarige leeftijd.
9. *Atje Maria*, geboren in 1851 te Dordrecht, overleden in 1910 te Rotterdam op 59-jarige leeftijd. Gehuwd op 22-12-1869 te Dordrecht met *Johannes Hellemans*, onderwijzer in de *Gijmnastiek*, geboren in 1842 te Utrecht, overleden in 1917 te Rotterdam op 75-jarige leeftijd, zoon van Adrianus Hellemans en Willemina Geertruida Menso.
10. *Johanna Wilhelmina*, geboren in 1853 te Dordrecht, overleden in 1932 te Velsen op 79-jarige leeftijd. Gehuwd op 25-jarige leeftijd op 22-01-1879 te Dordrecht met *Meindert Schotman*, amanuensis bij het Burgerlijke Armbestuur, notaris achtereenvolgens te Paramaribo, Hoogeveen, Bolsward, Zaandam, geboren in 1852 te Heusden, overleden in 1923 te Den Haag, zoon van Meindert Schotman, wijnhandelaar, en Dingena Gips.

Johanna Wilhelmina. *Meindert Schotman.*

In: *Dordrecht Monumenteel*, 2016 nr. 59

[3] Jean M.A. van Wageningen, 'Willem Petrus Noëls van Wageningen: een kleine kapitalist en een groot zwendelaar' in: *Tijdschrift Genealogie* 2012 nr. 3, p. 28-31.